

AZ ÚTKAPARÓK

Készítette: Szászi Johanna

Tartalom

- Útkaparó meghatározása
- Makadám út
- Szervezeti felépítés
- Útkaparó feladatai, juttatásai
- Eszközök
- Egyenruha
- Múlt - Jelen

Az útkaparók:

(= útőr)

Azok a fizikai munkás emberek, akik a makadám utakat szakaszonként (5-8km.) „jó karban” tartották.

A makadám út

- Mc Adam
- Útágy(25-30 cm.) >> zúzott kő(7-10 cm.),
- rétegénként kocsiikkal lejáratják *henger*
- >>> porond (3-5 cm.) >>>
- A zúzott kő alsó rétege a szivárgó árok
állandó vízszintje felett max. 8 cm-re álljon

2009. 03. 12

2009. 03. 12

„John Fowler“'sle gőrhenger

Kiből lett az útkaparó?

(szervezeti felépítés)

- 1849 császári pátens, ország útjait kategorizálta: birodalmi (országos) >> vármegyei >> helyi (viciniális)

Birodalmi utakra állandó utiszemélyzet:

Kancellária >> műszaki igazgatóság >> útmester
>> útkaparó

- ÁÉH: Mo. egész közúthálózatára kiterjesztik a rendszert.
- 24 majd 64 megyei ÁÉH >> útmester (150-250km-ért felel) >> útkaparó (5-8km. Útfelület állandó karbantartása)

Az útmester

- Eleinte csak leszerelt obsitos katonák
- Speciális szakképzést kaptak
- 1913: Útőri Iskolák kiépülése >> szakemberi dominancia, elpolgárosodás

*(Lévárdy Imre útmester dolgozószobája:
Kiskőros, Közúti Szakgyűjtemény)*

Az útkaparók kiválasztása

„Általában véve, az utak ésszerű takarékos ápolása s mindenkori jókarban tartása a leginkább az ezzel megbízott útszemélyzet ügyességétől, szorgalmától és jó akarattától függvény, szükséges, hogy ezen munkák végzésével s teljesítésével szakképzett, ügyes, szorgalmas, ép testi erővel, és útmunkához jó kedvvel bíró egyének alkalmaztassanak.”

(1867/3266)

- Útkaparónak az útépités során felfogadott zsellérek (szerződés) közül választották ki, és vették állami alkalmazásba.
- Nem sokkal magasabb fizetés DE
 1. Biztos fizetés
 2. Természetbeni juttatások (kaszáló, legelő, tüzelő, gyümölcs)
 3. Falutól távol eső szakaszokhoz „útkaparóház”
 4. Presztízs: egyenruha, rangjelzés > hivatalos közege
 5. Nehezebb munkáikban segédnapszámosok segítenek
 6. Mentés a közmunka alól

Útőri eskü: 1890 I. t.c. 148§ -ben előírt szerint a
főszolgabíró vagy a polgármester előtt:

„Én N.N. esküszöm a Mindenható Istenre,
hogy a reám bízott utat és annak minden tartozékait a
legjobb tudásom szerint félttem,
hűséggel és szorgalommal gondozom, minden
szándékos és gondatlan rongálás ellen megvédem,
a vonatkozó törvényes rendelkezések megtartása felett
örködöm és azok áthágóit az eljárás
megindulás céljából följelentem,
szolgálataimat hűen teljesítem, előljáróim tudta és
beleegyezése nélkül szolgálati helyem csak
mellőzhetetlen sürgős szükség esetén hagyom el.
Mindent amit gondozásomra bíztak, híven megőrzök és
azokról minden időben számot adok.
Isten engem úgy segítjen”

A munkakönyv tulajdonosának neve:

anyja neve: Bognár Brigitta

Thytor Hödner.
enäjatközü aláírása.

Első ízben munkakönyvet kapott:

1925. évben
.....munkáinak száma.....

Ismerkedési ágra... Borakany jégkő

161

F. munkakönyv kiállítása előtti munkakörei:

[illegible]

* Ha a bejegyzés a munkavállaló bemondása alapján történik, becsúdló: „Bemondás alapján”.

Természetbeni juttatások

- Két hold fűtermés
- 30db kétkötéses rőzse (*legfeljebb 6cm vastag*)
- útmenti gyümölcsfák termése (*útőrt két egység, családtagjait egy-egy egység illeti meg*)
- Fűtermés kaszálását, és a gyümölcstermés szedését munkaidőben nem végezheti
- Fák gallyazása munkaidőben csak a szükséges mértékben
- Az az úrőr, aki szakaszán a dudvákat (szamártövis) figyelmeztetés után sem írtja ki, egy évig fűtermésben nem részesíthető

Az útkaparóház

- A falutól távol eső útszakaszokon dolgozók lakhattak benne

(*Alföld első transzverzális kövesút 1894-1900*),

- Szakaszhatáron álltak
- Volt ikerház, és szimpla (ikerházban két útkaparó család lakott)

2009. 03. 12

Az útkaparók munkaköre

Mindennek az alapja: *A m.kir. közmunka- és közlekedési minisztériumnak 1867. évi július hó 14-én 3266. sz. a. kelt s minden törvényhatósághoz intézett rendelete, AZ UTAK JÓ KARBAN TARTÁSA TÁRGYÁBAN*

- „A közutak az anyagi felvirágzás egyik legfontosabb tényezője lévén....”
- Az utak szüntelen ápolása
- 1. **A kőpálya jó karban tartása** (kerékvágások és mélyedések azonnali kiegyenesítése >> kőpálya „kaparása”, por időszakonkénti lehúzása)
- 2. **Az útpadkák**, nyári utak, oldalárkok és rézsütők, továbbá
- 3. **A műtárgyak**, u.m. hidak, átereszek, támfalak, kerékvető, karfák stb. fenntartása, s végül
- 4. Az utak melletti **élőfák** és fasorok ápolására vonatkozik. (*ékesítik a vidéket, hófergeteges évszakban kalauzul szolgál*)

12. §.

Tartozik az utbiztos a vidéken jó, könnyen s olcsón kezelhető kavics-telepek vagy kőbányák találhatása végett alkalmilag tudakozni, kutatásokat tenni s arról illető főnökét azonnal értesíteni.

13. §.

Általában véve köteles az utbiztos az ut jókarban tarthatását előmozdító minden tényezőről gondoskodni, az utat mindenkor biztosan s kényelmesen járható állapotban tartani, az elemi romlásokat azonnal helyreállítani, vagy azoknak helyreállítása iránt illető főnöke útján intézkedni, az uti rendőri szabályokat tanulmányozni, szüntelen szem előtt tartani s az alatta álló utkaparók által teljesített.

14. §.

Az utbiztos köteles az utmunkálatokhoz kirendelt közmunka erőnek kellő s szabályszerű kiállítását erőlyel sürgetni, annak a reá rótt munkát kijelölni s annak pontos foganatosítását ellenőrizni, minden hanyagságot vagy visszaélést meggátolni vagy főnöke útján meggátoltatni.

15. §.

Köteles az utbiztos rendes foglalkozási könyvet vezetni, abban a nyert rendeleteket, valamint az általa intézett jelentéseket stb. beiktatni, a rendelvényeket azonban, s jelentéseinek, intézvényeinek vagy megkereséseinek fogalmazványait rendben tartani s megőrizni.

16. §.

Végére köteles az utbiztos a reá bizott utvonalt s a hozzátartozókat s teendőket rendes jegyzőkönyv s leltár mellett átvenni, s ha hogy utvonálára idővel más utbiztos

neveztetnék ki, az utvonalat s a hozzátartozókat a hivatalos irományokkal együtt a helyét elfoglaló utbiztosnak rendes jegyzőkönyv s leltár mellett átadni.

III.

Utasítás

az államutak fentartására felfogadott utkaparók számára.

1. §.

Az utkaparó az illető állammérnök által vétetik fel, s általa a szükség, vagy kényszerűséghez képest, akármi-kor elbocsáttathatik. Ennélfogva az utkaparó utólagosan fizetendő havi bér mellett fogadott állandó napszámosnak tekintetvén, elbocsátása esetében sem maga, sem özvegye ellátási díjazásra számot nem tarthat, illet azonban 10 éven felüli hűséges s pontos szolgálat után, legfelsőbb kegyelem útján reménylhet.

2. §.

Az utkaparó az illető utbiztosnak van szolgálatjára nézve közvetlenül alárendelve, ennek utasításait, s rende-leit tehát mindenkor pontosan, és ellenszegülés nélkül teljesíteni tartozik.

3. §.

Az utkaparó tartozik lakását a kezelésére bizott ut-rész mellett, vagy annak közelében fölvenni, s azt felje-lentés és felsőbb engedelem nélkül sohasem változtathatja.

4. §.

Az utkaparó a reá bizott szerszámokat gondosan megőrizni tartozik. Szigoruan tiltatik azokat magán vagy

idegen célra használni, vagy bárkinék kikölesönözni. Az elromlottakra az illető biztost azonnal figyelmeztetni, s azokat neki átadni köteles.

5. §.

Az utkaparó köteles, a déli órát s az éjjeli időt kivéve, szüntelen a reá bizott utrészén lenni, és az ut ápolására szükséges rendet vagy az utbiztos által kiválólágosan meghagyott munkálatokat teljesíteni.

Rendesen tartozik nevezetesen, az utról a felesleges port, sarat, hordalékokat, szemetet letisztítani, kisebb terjedelmű hó fuvtagokat lehordani, az utról az esővizet azonnal levezetni, az ut padkáit tisztán tartani, lenyesni, vagy ha kell, föltöltogetni; köteles továbbá az uton szanaszét heverő köveket összeszedni s rakásra hordani; a nagyobb köveket aprózni; az ut-töltés oldaláról a fűvet lekaszálni, a gyeperősödését akadályozó növényzetet eltávolítani, az oldalakon történt sérüléseket azonnal helyreállítani, s gyephanttal beborítani, az ut árkait tisztán tartani, s belőlök a víz lefolyását akadályozó tárgyakat, vagy növényzetet eltávolítani; továbbá köteles az ut mellé ültetett fákra vigyázni, azokat sérülések ellen óvni, száraz időben körülöttök a földet kapálni, tisztán tartani s meglocsolni, egyes hiányzó fák helyett újakat ültetni, s általában a fák tenyésztését elősegíteni. A mennyiben mind ezen munkálatokat egymaga nem végezhetné, kellő számú napszámosok rendeltetnek melléje.

6. §.

Az utkaparó köteles az uton támadt mélyedéseket, és kerékvágásokat szüntelenül, az utbiztostól nyert utasítások szerint, kiegyengetni, s a kavics készletből kijavítani.

7. §.

Az utkaparó tartozik az utvonalon lévő műtárgya-

kat folytonos szemle alatt tartani, és az azokon észrevett legkisebb hiányokra vagy sérülésekre az illető utbiztost azonnal figyelmeztetni.

8. §.

Az uton netalán támadt elemi romlásokat köteles tehetsége szerint azonnal helyreállítani, mindenesetre azonban az utbiztosnak azonnal feljelenteni.

9. §.

Köteles az utkaparó a közmunka szolgálmány pontos teljesítésére felvigyázni, s ha annak közvetlen vezetésével is meg lenne bízva, azt lelkiismeretesen teljesíteni.

10. §.

Az utkaparó tartozik a kaviesszállításra ügyelettel lenni és minden netalán észrevett hiányt vagy visszaélést az utbiztosnak azonnal feljelenteni.

11. §.

Nem szabad az utkaparónak nappali idejét semmiféle néven nevezhető magán szolgálattételre használni, ellenben tartozik az illető utbiztos által neki kézbesített hivatalos leveleket vagy irományokat, s egyéb a szolgálathoz tartozó tárgyakat a következő utkaparó útján tovább az illető helyre juttatni.

12. §.

Az utkaparó köteles az utazók irányában magát illendően viselni, őket utazásaikban nem akadályozni, hanem inkább elősegíteni, különösen pedig a királyi posta- vagy egyéb kocsikat, s fuvarokat, ha a szükség úgy hozná magával, közvetlen s szükséges segítségével támogatni.

2009. 03.

20

Munkavégzéshez szükséges szerszámok

- Vastalicska
- Kavicsvilla
- Csákány
- Irtókapa
- Ásó
- Lapát
- Vasgereblye
- Vesszőseprű
- Vasdöngölő
- Kasza
- Kaszakalapács üllővel
- Sárle húzó
- Ágfűrész
- Létra
- Vízi mérték
- Árokminta
- Kavicsshalom mérték
- Útőr zászló és útőri táska
- Esőköpeny
- Munkaruha
- Vattakabát
- Csizma (bakancs pár)
- Öntözőkanna vagy vasveder
- Meszelő
- Számsablon

További felszerelés

- Útőri kézikönyv
- Útőri utasítás

Az ütőr szerszám-, munkaruha- és védőöltözet-kimutatása

A szerszám kladásának vagy leadásának időpontja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	Vastalicska vagy fatalecska	Kavicsvilla	Csákány	Irtókapa	Ásó	Lapát	Vasgeregelye	Vesszőseprű	Piasszava kefe	Vasdöngölő	Kasza	Kaszakalapács üllővel	Sarlehúzó	Nagy- vagy kis- kalapács	Nagyfűrész vagy ágfűrész	Egyesféle olló nyergelő	Kettőslétra vagy létra	Öntözőkanna vagy vasveder	Meszelő	Számsablon
	d a r a b																			
1962. I. 1	1	1	1	1	1	1	1				1		1		1	1				
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓		✓	✓				
A szerszám kladásának vagy leadásának időpontja	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	Az ütőr és a szakasz- technikus aláírása az át- vétel, illetve az átadás elismeréséhez		
	Vízi mérték	Árokmintha, fa padkaminta	Kavicsfalom mérték	Ütőr zászló és ütőri táska	Esőköpeny	Munkaruha	Váltakabát, szárny	Bohancs Esztrich Pör	Ütőri kézikönyv	Ütőri utasítás	Fleppes kapa	Fűfűlő	Ufandív	Művelő Lian	Gyomirtó fogó	Fűnyírógépj				
	d a r a b																			
1962. I. 1		1	1	1/1	1	1		1		1	1	1	1	1	1			V. H. M. H.		
1962. I. 1		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
							✓											Beltárnai		
																		22		

Az egyenruha

- **Viselésére jogosultak:**
 1. állami útőrök,
 2. törvényhatósági útőrök,
 3. állami és th. útőri feladatot teljesítő napszámos útőrök
- ÁÉH ad ki egyenruha használatra jogosító arcképes igazolványokat
- Anyaga lehet ruhadarabtól függően: posztó, szövet, vászon, inganyag, vízhatlan vászon
- Szín: porszürke

Ruhadarabok:

- Süveg: báránybőr (alföldi viseletnek megfelelően), középén szolgálati jelvény
- Sapka: Felhajtott fülvédő, bőrellenző
- Ing: porszürke molino anyagból, szimpla kezelő, dupla hegyes gallér
- Posztózubbnny: kihajtásos, testhezálló, elől derékba szabott, simahátú, egysoros gombolású, gallér szögletébe 1-1 kisgomb, elejére 4 zubbonygomb, végig kell bélelni
- Vászonzubbnny: bélés nélkül
- Düftin-velveton nadrág: egyenes szárú, alsó szára szűkebb, de nem

Gombok, jelvények

- Külső fémgombok: korong alakú, első lapjának külső szélén gyöngysor alakú szegély, közepén donornyomású magyar kiscímer, törvényhatósági személyzetnél a vármegye címere
- Szolgálati jelvény: magyar kiscímer, (th. vármegye) , fonott gyűrűvel övezve, a gyűrűn belül „állami útör” (vagy: „th. útör”) felírással. Ovális alakú, hosszabb fele 8cm, rövidebb 6 cm.

Törvényhatósági útőri egyenruha

„Klasszikus” útkaparók utóélete

- Klasszikus útkaparó munka, a makadám utak megszűnésével együtt végetért
- Motoros járművek megjelenésével makadám utak túl gyorsan roncsolódtak >> utak „portalanítása” kezdődött a '30as évtől (kátránnyal vagy bitumennel bevonták)
- Egy ember munkája már nem volt elég az úthibák kijavítására (technológiai hiányosságok)
- 1950 ÁÉH megszűnt, útkaparónak a módosabb parasztok, kulákok mentek
- 1958 Közúti Igazgatóságok létrejötte: útöröket brigádba gyűjtötték : a tényleges „útkaparó” munka vége
- Más jellegű útépités: 1970es évektől aszfaltprogram >> útörből iparilag képzett útfenntartó személyzet
- Ez a tendencia folytatódik „lapátos ember” helyett egyre több a képzett szakmunkás

Mert van, ami változik

2009. 03. 12

2009. 03. 12

30

És van, ami örök:

2009. 03. 12

2009. 03. 12

2009. 03. 12

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET

Forrásaim:

- **Czére Béla:** Magyarország közlekedése a 19. században, MÁV Rt Budapest 1997
- **Czére Béla:** Magyarország közlekedése a 20. században I. MÁV Rt Budapest 1999
- **Hanzély János:** Magyarország közútjainak története, UKI 14.sz.kiadvány, Budapest, 1960
- **Horváth János:** Az útör kézikönyve, Műszaki könyvkiadó, Budapest 1955
- **Mészáros János:** Pest Megyei utak, KPM KIG Budapest 1979
- **Tóth László:** A Duna-Tisza-Körös-közi alföldi transzverzális út építésének története In Kiskőrösi Közúti Szakgyűjtemény évkönyve I. KPM KIG Kecskemét, 1981
- **Tóth László:** A Közmunkaügy és a közutak In Kiskőrösi Közúti Szakgyűjtemény évkönyve II. KM-KF UTOG, Budapest, 1987
- **Tóth László:** Magyarország. úthálózata és útügyi szervezete a kiegyezés utáni években. In Kiskőrösi Közúti Szakgyűjtemény évkönyve II. KM-KF UTOG, Budapest, 1987
- **Tóth László:** Magyarország közútjainak története, KHVM-UKIG Budapest, 1995
- I. TÖRVÉNYCZIKK a közutakról és vámokról In Magyar Törvénytár 1889-1891. évi törvénczikkék, Franklin Társulat, Budapest 1897 szerk: **Márkus** Dezső, p 69.
- Utasítás az államutak fenntartására felfogadott útkaparók számára. In Magyarországi Rendeletek Tára 1886, Pesti Könyvnyomda Rt, Budapest, 1886: 791p.
- Az üzemmérnökségek 30 éve, kézirat szerk: dr **Tóth** Ernő, Kiskőrösi közúti Szakgyűjtemény, 2004
- 50 éve alakultak meg a közúti Igazgatóságok, szerk: **Kállai** Judit, **Szászi** András, Magyar Közút Kht 2008
- Útőri Utasítás, összeáll.: **Kiss** Béla, KÖZDOK, Budapest 1958
- Közúti Szakgyűjtemény Irattár, Minisztériumi anyagok: MIN-97/1-33 „30 év a közutakért” pályázat anyagai 1988

**Köszönöm a Kiskőrösi Közúti
Szakgyűjteménynek**